

Adenomy hypofýzy

Adenomy hypofýzy jsou nezhoubné nádory hypofýzy. Nejedná se o rakovinu, ale mohou narušit normální funkci hypofýzy a způsobit jiné obtíže. Léčba adenomů hypofýzy vychází z hormonálního vyšetření. V případě prolaktin produkujících adenomů je nejčastější farmakologická léčba, v ostatních případech chirurgická či zářením.

■ Co je to adenom hypofýzy?

Adenom hypofýzy je nezhoubný (nerakovinný) nádor podvěsku mozkového-hypofýzy. Na rozdíl od rakoviny se nešíří do jiných částí těla. Jak však adenomy hypofýzy rostou, mohou tlačit na okolní struktury a způsobovat příznaky.

■ Co je to hypofýza?

Hypofýza, podvěsek mozkový je malá žláza o velikosti do 1cm, která je spojená s hypotalamem (spodní částí mozku). Rozlišujeme její přední a zadní lalok. Každý lalok uvolňuje různé hormony.

Hypofýza tvoří tyto základní hormony:

- Adrenokortikotropní hormon (ACTH)
- Hormon stimulující štítnou žlázu (TSH)
- Růstový hormon (GH)
- Prolaktin (PRL)
- Folikuly stimulující hormon (FSH)
- Luteinizační hormon (LH)
- Antidiuretický hormon (ADH/vazopresin)
- Oxytocin

Pomocí těchto hormonů vylučovaných hypofýzou jsou řízeny další žlázy v těle (např. štítná žláza, nadledviny, pohlavní žlázy-vaječníky, varlata), které pak produkují své vlastní hormony. Adenomy hypofýzy mohou tedy ovlivnit i funkci těchto dalších žláz.

■ Typy adenomů hypofýzy

Podle velikosti dělíme adenomy hypofýzy na:

- Mikroadenomy: do 1 cm
- Makroadenomy: 1 cm a větší

Podle toho, zda produkují nadbytečné hormony dělíme adenomy hypofýzy na:

- Funkční (sekreční) adenomy: produkují hypofyzární hormony, které v nadbytku působí obtíže
- Nefunkční (nesekreční) adenomy: neprodukují hormony a proto mohou dlouho zůstat nepoznané. Jejich nález bývá potom náhodný při zobrazovacích vyšetřeních z jiného důvodu, nebo při jejich tlaku na okolní struktury.

■ Jak časté jsou adenomy hypofýzy?

Adenomy hypofýzy tvoří asi 10 % všech nádorů mozku. Odhaduje se, že se adenomy hypofýzy vyskytují až u 20 % lidí. Většina lidí s adenomy (nejčastěji mikroadenomy) nemá obtíže a proto se na adenom přijde až náhodně při zobrazení z jiných příčin.

■ Jaké jsou příznaky adenomu hypofýzy?

Příznaky adenomu hypofýzy vychází z hormonální produkce adenomu a jeho velikosti:

- Při růstu může adenom tlačit na okolní struktury a působit bolesti hlavy, poruchy zraku a zorného pole-periferního vidění
- V případě hormonální aktivity adenomu může působit specifické obtíže jak je uvedeno níže. Naopak růstem a tlakem na okolní hypofýzu může způsobit nedostatek hormonů hypofýzy.

Adenomy hypofýzy

■ Hormonální nedostatek

Makroadenomy hypofýzy mohou tlakem na hypofýzu způsobit nedostatek jednoho nebo více hormonů hypofýzy. Tuto nedostatečnou funkci hypofýzy označujeme jako hypopituitarismus.

Nedostatek určitého z hormonů hypofýzy způsobuje specifické příznaky:

- Nedostatek LH, FSH způsobuje nízkou hladinu testosteronu u mužů a estrogenu u žen, což označujeme jako hypogonadismus. Projevuje se poruchou pohlavních funkcí – libida, plodnosti, u žen poruchou menstruačního cyklu, u mužů poruchy erekce.
- Nedostatek TSH vede k poruše funkce štítné žlázy zvané hypotyreóza. Projevuje se únavou, zpomalením myšlení, můžou být otoky, zácpa.
- Nedostatek ACTH vede k poruše vylučování kortizolu z nadledvin. Projevuje se únavou, nízkým tlakem, nechutenstvím, zvracením, bolestmi břicha.
- Nedostatek GH označujeme jako deficit růstového hormonu. U dětí vede k poruše růstu, u dospělých se může vyskytovat únava, psychické potíže, nárůst tuku a úbytek svalové hmoty a síly.

■ Jak se projevují hormonálně aktivní adenomy hypofýzy?

Funkční adenomy hypofýzy vylučují nadměrné množství hormonů. Tyto adenomy mohou způsobit příznaky podle toho, který hormon produkují:

— Prolaktinomy

Prolaktinomy produkují nadměrné množství prolaktinu, což nazýváme hyperprolaktinemií. Prolaktinomy tvoří asi 4 z 10 nádorů hypofýzy a jsou nejčastějším typem adenomů hypofýzy.

Zvýšení prolaktinu vede k poruše pohlavních funkcí:

- Neplodnost u mužů i žen, výpadek menstruace.
- Výtok z prsou mimo těhotenství (galaktorea).

— Růstový hormon (GH) produkující adenomy
Tyto adenomy produkují nadbytek růstového hormonu (somatotropinu) a tvoří asi 2 z 10 nádorů hypofýzy.

U dospělých způsobují akromegalii, projevující se abnormálním růstem kostí do šířky a tkání, což vede ke zvětšení rukou, nohou nebo hlavy a dalším komplikacím. U dětí způsobují gigantismus - nadměrný vzrůst.

— ACTH produkující adenomy

Tyto adenomy zvýšeně produkují ACTH, což vede k Cushingovu syndromu (nadbytku kortizolu). Ten se projevuje svalovou slabostí, tvorbou modřin, vzestupem krevního tlaku, cukrovkou, abdominální obezitou, atd.

— TSH produkující adenomy

Tyto adenomy jsou vzácné a způsobují nadbytek hormonu TSH, což vede k hyperthyreóze, zvýšené funkci štítné žlázy. To může způsobovat zvýšenou aktivitu, zrychlení srd. pulsu, hubnutí, neklid, nespavost.

— Gonadotropní adenomy produkující LH a/ nebo FSH

Nadprodukce LH a FSH většinou nemá klinický dopad, ale ve velmi vzácných případech může způsobit poruchy menstruačního cyklu, zvětšení varlat nebo předčasnou pubertu u dětí.

Adenomy hypofýzy

■ Co způsobuje adenomy hypofýzy?

Přesná příčina není známa. Ve vzácných případech jsou adenomy dědičnými syndromy, jako např. mnohočetná endokrinní neoplazie I. typu nebo Carneyho komplex.

Jak se diagnostikují adenomy hypofýzy?

Diagnostika závisí na projevech adenomu. Často jsou obvykle drobné adenomy zjištěny náhodně při MR nebo CT vyšetření z jiných příčin.

V případě hormonálních poruch způsobených adenomem nejdříve endokrinolog obvykle vyšetřuje hladiny hormonů v krvi a při podezření na adenom hypofýzy doporučí magnetickou rezonanci (MR) se zaměřením na hypofýzu. V případě podezření na poškození zraku se doplňuje ještě specializované oční vyšetření.

■ Jaká je léčba adenomů hypofýzy?

Prolaktinomy jsou dobře citlivé na léčbu léky. V případě ostatních adenomů nejčastěji doporučujeme operaci, případně ozáření, léky či jejich kombinaci. Pokud adenomy nepůsobí obtíže přistupujeme pouze k jejich sledování v časových intervalech pomocí MR.

■ Jaká je prognóza u adenomů hypofýzy?

U většiny pacientů s adenomem hypofýzy je prognóza dobrá a nevede ke zkrácení délky života. V některých případech je však třeba využít různé způsoby léčby, abychom dosáhli stabilizace onemocnění. Je proto nutná spolupráce mezi pacienty a ošetřujícími lékaři.

Pokud máte podezření na adenom hypofýzy nebo máte výše uvedené příznaky obraťte se na obraťte se na odborné endokrinologické ambulance 3. interní kliniky, 1. LF UK a VFN v Praze, která je evropským centrem pro vzácná endokrinní onemocnění.

European
Reference
Network

Endo-ERN

1. LÉKAŘSKÁ
FAKULTA
Univerzita Karlova

VŠEOBECNÁ FAKULTNÍ
NEMOCNICE V PRAZE